

WRR

Will Tiemeijer, 23 nov 2017

WRR

WRR

WETENSCHAPPELIJK RAAD TOEGEVOEGDE WAARDEN

De menselijke beslisser

OVER DE PSYCHOLOGIE VAN KEUZE EN GEDRAG

AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS

WRR

Hoe mensen keuzes maken

DE PSYCHOLOGIE VAN HET BESLISSEN

W.L. Tiemeijer

AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS

WRR

WETENSCHAPPELIJK RAAD TOEGEVOEGDE WAARDEN

Met kennis van gedrag beleid maken

AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS

WRR

Eigen schuld?

Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden

W.L. Tiemeijer

7

8

Amsterdam University Press

WETEN IS NOG GEEN DOEN

EEN REALISTISCH PERSPECTIEF OP REDZAAKHEID

WRR

Onzekerheid en controle...?

“Met kennis van gedrag beleid maken betekent het breed in kaart brengen van de factoren die van invloed zijn op het gedrag. Dit stelt de overheid in staat om beleid slimmer en effectiever in te richten.”

Maar hoe zit het met de aandacht
voor de beleidsvoorbereiding?

Voorbeeld 1: UWV

Mensen die zich vergissen, mensen die niet kunnen bewijzen dat de uitvoeringsorganisatie een fout heeft gemaakt, mensen die iets verkeerd begrepen hebben, mensen die nog niet over de juiste informatie beschikken, mensen die een paar dagen te laat zijn door omstandigheden; allemaal worden ze beboet ingevolge de Fraudewet. [...] Voor deze mensen zijn deze boetes onbegrijpelijk. Het leidt tot onzekerheid en tot wantrouwen richting de overheid.

Nationale ombudsman, 2014

Voorbeeld 2: Levensloopregeling

- Idee: brutosalaris sparen voor later, bijvoorbeeld verlof tijdens ‘spitsuur van het leven’
- Deelname slechts een tiende van verwachting
- Reden: kijken mensen wel zover vooruit?

Voorbeeld 3: Sociale veiligheid

- 2002: Veiligheidsprogramma Balkenende
- 2008: SCP: beleidsveronderstellingen deels niet reëel
- Anders dan verondersteld:
  - leidt gevangenis niet tot minder recidive, soms tot meer
  - niet-strafrechtelijk ingrijpen in een aantal gevallen beter,
  - heropvoedingskampen werken soms averechts

Lessen literatuur

- Geen homo economicus:
  - Begrensde rationaliteit
  - Begrensde wilskracht
- Verschillen in tijdshorizon ('transcendence failure')
- Mensen willen zekerheid

TOPECONOOM BAARSMA: ‘STOP MET VASTE CONTRACTEN, ALLEEN NOG CONTRACTEN VOOR PAKWEG 5 JAAR’

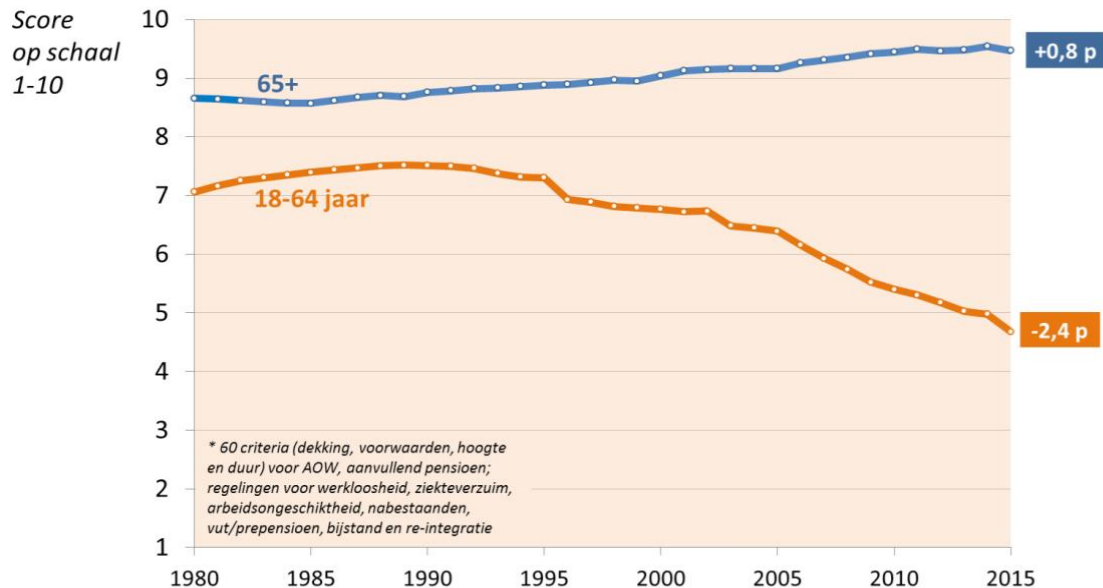
Soms hoor je mensen vragen wanneer het nou eens afgelopen zal zijn met reorganiseren’, zegt topeconoom Barbara Baarsma. ‘Mijn antwoord is helder: nooit meer! De belangrijkste economische trend van deze tijd is dat alles verandert. En de belangrijkste vaardigheid die je moet bezitten, is dat je je voortdurend kunt aanpassen.

“Natuurlijk geeft [een vijfjarig contract] onzekerheid, maar het houdt mensen scherp, het zorgt dat ze weerbaar moeten en willen blijven.”

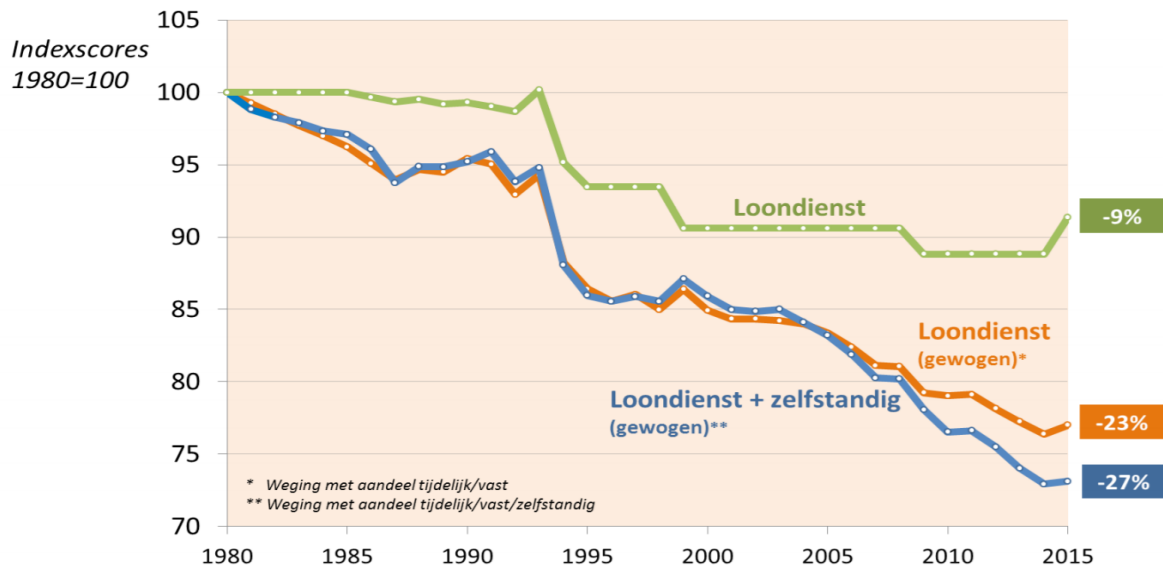
Is dit een goed plan?

- Distributie van onzekerheid?
- Verschillen in psychologische voedingsbodem?

Ontwikkeling inkomenszekerheid

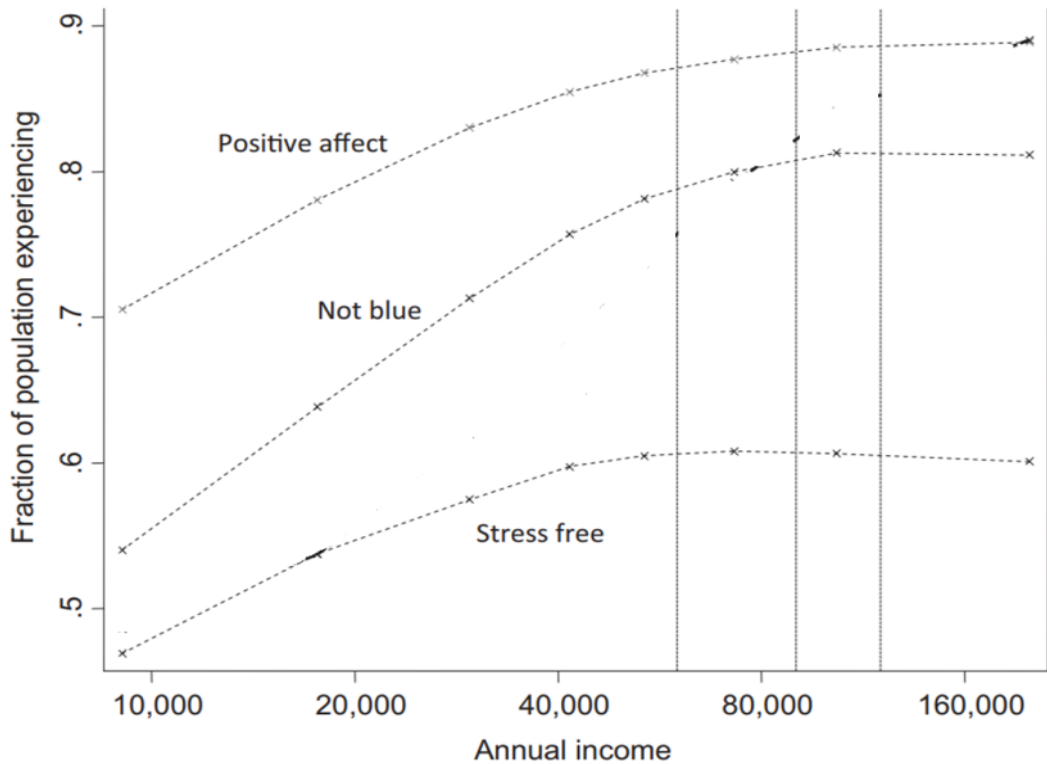

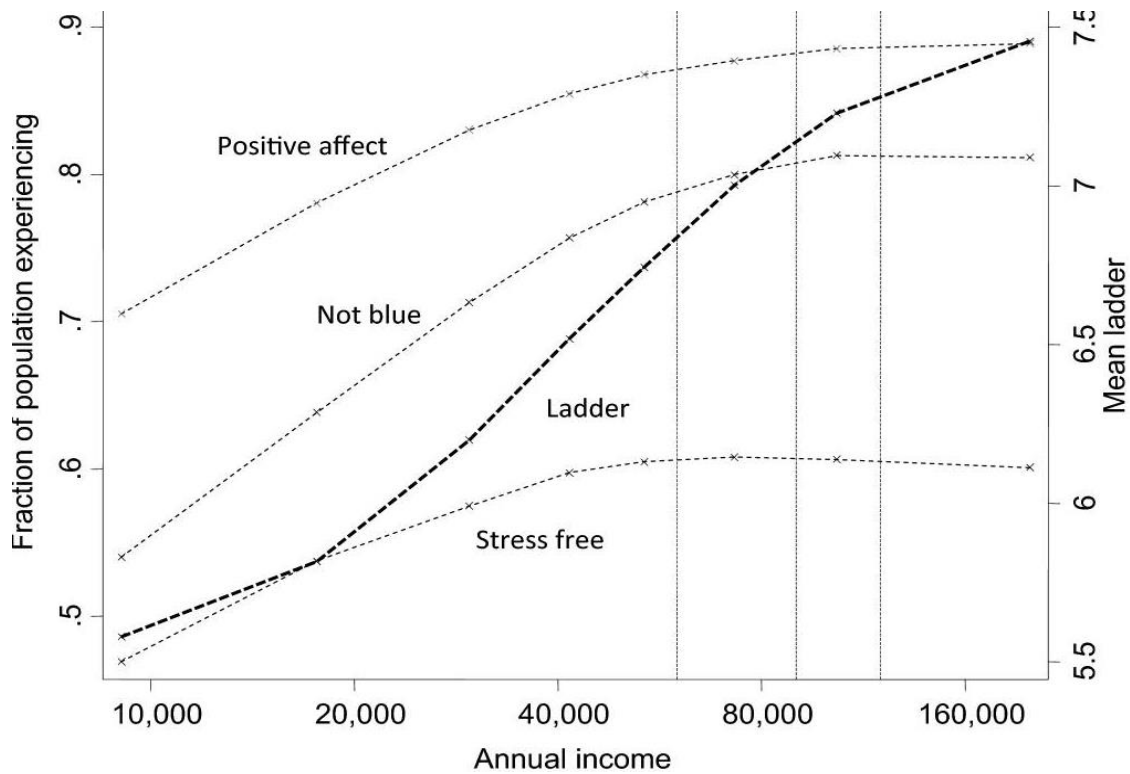
Ontwikkeling werkzekerheid

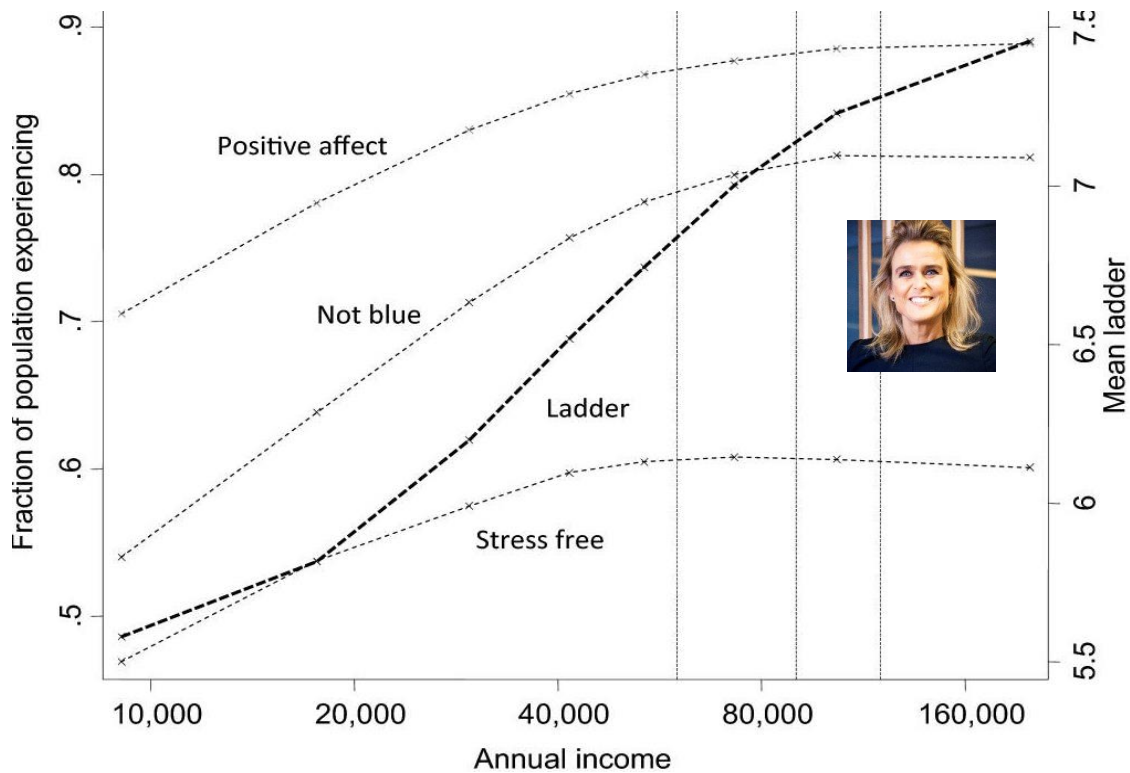

Verdeling gevoelens (Kahneman en Daeton2010)

- Positive feelings (laughter, happiness, enjoyment)
- Blue feelings (sadness, worry)
- Stress
- Cantril ladder life satisfaction

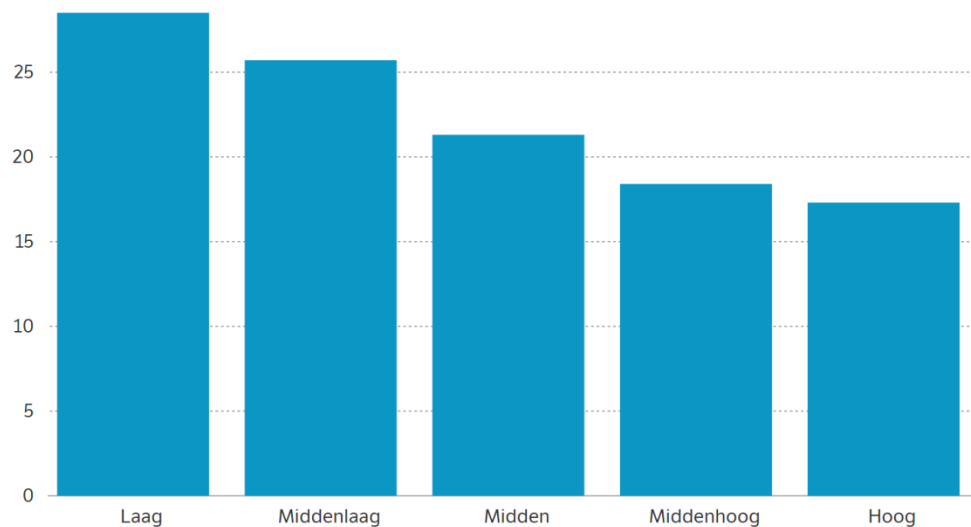

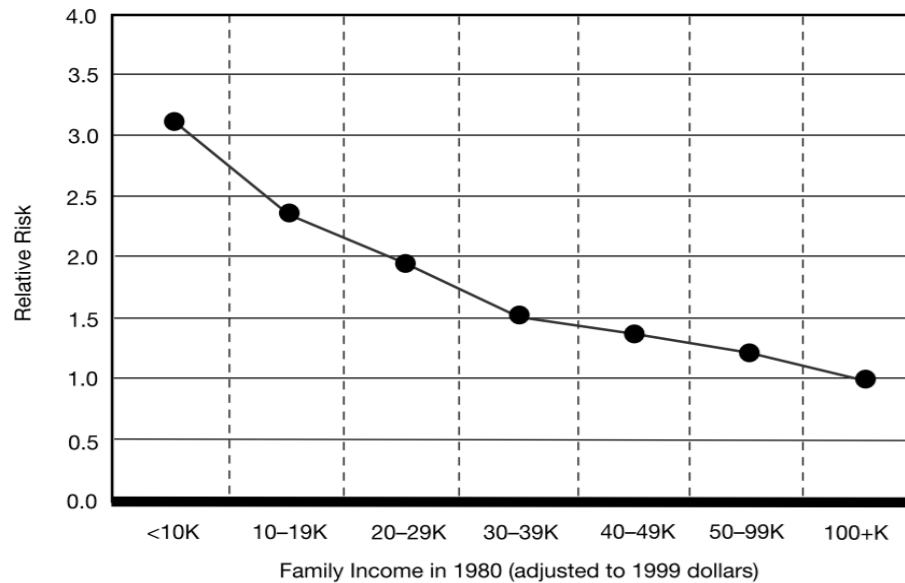

Verdeling nachtrust

Percentage mensen met slapeloosheid (%)

Verdeling gezondheid

Source: Adler and Stewart 2010

Is dit een goed plan?

- Distributie van onzekerheid?
- Distributie van (sociaal-emotionele) bronnen?
- En gaat het werken?

Inbedding in beleidsvoorbereiding

- Ex-ante evaluatie/planevaluatie
- Oversight body
- White and green papers

1. Rationalistisch perspectief

Assumpties over mentale vermogens:

- iedereen beschikt over voldoende mentale vermogens voor redzaamheid
- uitzondering: kleine groep kwetsbaren
- aandacht voor denkvermogen

Assumpties over gedrag:

- weten leidt tot doen
- zelfcontrole is onbeperkt

Inrichting beleid

- meer keuze is altijd beter
- sturen via informatie en financiële prikkels
- burger moet de wet kennen

Uitvoering beleid

- afstandelijk, zakelijk
- geen contact voorafgaand aan sancties
- alleen hulp bij evidente overmacht

2. Realistisch perspectief

Assumpties over mentale vermogens:

- normaalverdeling: sommigen scoren hoog, sommigen laag, grote middengroep
- staart van (zeer) kwetsbaren
- ook aandacht voor doenvermogen

Assumpties over gedrag:

- weten is nog geen doen
- zelfcontrole is begrensd

Inrichting beleid

- verleiding en stress verminderen
- sturing via keuzearchitectuur
- burger moet de wet ook 'kunnen'

Uitvoering beleid

- persoonlijk, proportioneel
- wel contact voorafgaand aan sancties
- meer differentiëren: niet willen/niet kunnen

Uitvoeringstoets voorbereiding

- pretesten, panels, experimenten, klantreizen
- ander onderzoek
- aandacht voor variatie burgers

Uitvoeringstoets inhoud

- Mentale belasting
- Cumulatie van lasten
- Gevolgen van inertie of fouten
- Hulp en vroegsignalering

Ideologie?

- Als nudging helpt: hoera!
- Maar als het niet helpt? Nudging als vermindering?
  - Bescherming voedingsindustrie/horeca
  - Voorkomen werkelijke verandering waarden (energie)

WRR

Seks is natuurlijk.
Maar nooit vanzelfsprekend.

Haal de folder bij
postkantoor of bibliotheek.

DRANK

maakt meer kapot dan je lief is.

Ideologie?

- Als nudging helpt: hoera!
- Maar als het niet helpt? Nudging als vermindering?
  - Bescherming voedingsindustrie/horeca
  - Voorkomen werkelijke verandering waarden (energie)
- En... houdt nudging mensen dom?

Radicale blik

- Is de wereld te moeilijk geworden?
- Neoliberalisme van progressief → regressief paradigma
- Verlengen we leven regressief paradigma? Vermijden we werkelijke keuzes?
- Pas de wereld aan de mensen aan, in plaats van andersom....

Discussie

- Wat is rol gedragswetenschappelijk beleidsadviseur?
- In welke beleidsfase moet hij/ zij welke rol vervullen?
- Wat is 'to be done'?